

DISPUTATIONES

Bijlage aan Heraldicum Disputationes Jaargang 18 – 2013. Aflevering 3

BRIEFWISSELING

Grafmonument Merode-van Gistel

Toen we in het vorige nummer de bijdrage over *Het grafmonument van Jan III van Merode en Anne van Gistel te Geel* lezen moesten we wel een paar keer de wenkbrauwen fronsen. Enkele rechtzettingen zijn zeker op hun plaats...

1. In noot 7 lezen we dat “OVSERASSE” mogelijk te lezen moet zijn als “Que sera, sera”. Afgezien van het feit dat dit wel bijzonder veel taalkundige acrobatische zou vergen, lijkt ons de bewering dat “Que sera, sera” het devies van de heren van Gistel is, heel erg kort door de bocht. In T. DE LIMBURG STIRUM, *Le Chambellan de Flandres. Les Sires de Ghistelles*, Gent, 1868 met uitgebreide genealogie, is daar in elk geval niets over te vinden. In A. O’KELLY DE GALWAY’S, *Dictionnaire des cris d’armes et devises*, Brussel, 1865 wordt voor de heren van Gistel/de Ghistelles geen wapenspreuk vermeld, als wa-

penkreet enkel ‘Ghistelles’ zelf. Enkel de volgende deviezen komen enigszins in de buurt, *maar zijn het niet*: BRIMEU: *quant sera-ce?*, LUXEMBURG: *ainsi sera-ce* (kerk van Armentières) en MERODE: *ou sera-ce Mérode?* (kasteel van Westerlo). Wat wel zou kunnen, leek ons, is OVSERASSE lezen als OV SERA (S)SE, wat dan, met een letter *U* die in oude teksten als een *V* geschreven wordt en met weglating van een *s* in het laatste woord uitkomt op ... *ou sera se*. Nu staat voor een toeschouwer (foto 4, p. 43) aan de voorzijde van het grafmonument “OVSERASSE” links en “MERODE” rechts en dat maakt de wapenspreuk compleet... Cornelis Floris heeft dus de wapenspreuk doorlopend boven twee wapenschilden gebeiteld, het gaat dus niet om familienamen (tenzij rechts waar dit toevallig samenvalt)! Nog niet overtuigd? Dan volstaat het de aandacht te trekken op een stenen poortgebouw dat toegang geeft tot de noordelijke tuinen van het kasteel van Rixensart (<http://fr.wikipedia.org/wiki/Château_de_Rixensart> - ‘le portail occidental’ - kasteel sinds 1715 bewoond door een tak van de familie de Merode.). Daar staat in het fronton een familiewapen Merode met twee wapenspreuken: *Ou serasse Merode?* (hier dus ook met dubbele *ss*!) en *Plus d’honneur que d’honneurs*. (Zie foto p. xxx.) Wil u weten wat de oorsprong is

van deze kreet, dan melden we u nog dat E. RICHARDSON, *Histoire de la maison de Merode*, Brussel, 1955 daarvoor op p. 11, noot 8 verwijst naar: *Annalen des limburgse historischen Vereines*, 1864, p. 306.

Terzijde, over “Que sera, sera”. De vroegste vermelding van deze tekst duikt op als devies aangenomen door John Russell (1485-1555), minister onder Hendrik VIII en 1ste graaf van Bedford. De uitdrukking werd ook overgenomen in een toneelstuk van Christopher Marlow (*Doctor Faustus*, ca. 1590) als *Che sera, sera* (*Che* is de Italiaanse spelling voor het Spaanse *Que*), als een uitdrukking van een fatalistische houding: *wat moet zijn, zal zijn*. Deze zin, die gebruik maakt van Spaanse woorden maar gevat in een Engelse syntaxis, bleef beperkt tot een Engelssprekende context. Niets te maken met de Nederlanden dus...

2. Overigens steekt er ook een fout in de kwartierschilden van Gistel: het wapenschild GRUYTHUSE (kwartier nr. 11) is daar niet op zijn plaats! Inderdaad Katharina van Stavele (kwartier 5, grootmoeder van Anna van Gistel), was een dochter van Willem III van

Stavele, burggraaf van Veurne (ca. 1423 – ca. 1450) en Maria VAN WASSENAAR (– 1444), dochter van Hendrik († 1447). Willem zelf (zijn vader Willem II was reeds overleden eind 1431) sloot op 24 november 1441 het huwelijksakkoord met zijn toekomstige schoonouders af. De familie van Wassenaar behoorde tot de hoogste Hollandse adel en had generaties lang het burggraafschap van Leiden in bezit gehad. Maar na nog geen drie jaar huwelijk overleed Maria van Wassenaar (28 juni 1444), twee kinderen, Willem IV en Katharina nalatend. En ook Willem III was geen lang leven beschoren: begin 1449 staat hij nog vermeld in een Veurnse kasselrijrekening, maar op de terugweg van een reis naar het H. Land overleed hij op zee. Eind 1450 was er al een geschil over de voogdij van zijn kinderen aanhangig. (J. VAN ACKER, ‘De familie van Stavele (1298-1603) in de kasselrijen van Veurne en Kortrijk’, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, LIV (1989), pp. 5-242, i.h.b. 71-76 en 81-84). Het voortijdig afsterven van Willem III van Stavele en Maria van Wassenaar, waarbij Maria’s moeder nog tot in 1460 in leven was, en het feit dat drie opeenvolgende Veurnse burggraven een zelfde voor-naam Willem (II, III, IV) hadden, moet aanleiding gegeven hebben tot een foute interpretatie in de afstamming: de nog levende moeder werd met haar overleden dochter verward. De moeder van Maria van Wassenaar was Katharina ... van GRUYTHUSE (1380-1460)! Het correcte wapenschild is dus : (hier

het wapen van Jan van Wassenaar (1480–1523), een verwante van Maria van Wassenaar).

3. Op p. 45 laatste paragraaf noemt de auteur de schikking van kwartierschilden een *logaritme* (?). Nu is bij ons weten een logaritme de exponent waarmee een bepaald grondtal moet worden verheven om een gegeven getal te bekomen, een wiskundig begrip dus (bv. de logaritme van 1000 voor grondtal 10 is 3 ($10^3 = 1000$), de logaritme van 32 voor grondtal 2 is 5 ($2^5 = 32$)). Totaal geen verband dus met een schikking van wat dan ook ... De auteur verwacht allicht met *algoritme*, maar zelfs dat kan bezwaarlijk een goede term genoemd worden om een manier van schikken te bedoelen. Algoritme is ook een wiskundig begrip, maar die in recenter tijden ook stevig in de informatica ingeburgerd is. In de wiskunde is het een aantal nauwkeurig gedefinieerde bewerkingsregels of methoden om een bepaald resultaat te verkrijgen uit een eindig aantal bewerkingen. Zo is het ‘algoritme van Euclides’ een methode voor het berekenen van de grootste gemene deler van twee getallen en het algoritme met de leuke naam ‘zeef van Erastosthenes’ een methode om priemgetallen te vinden. De infor-

matica nam het woord uit de wiskunde over om er een eindige reeks instructies die vanuit een gegeven begintoestand naar een beoogd doel leiden, mee aan te duiden. Klassieke voorbeelden zijn sorteer-, zoek-, compressiealgoritmes, enz... Hoewel de namen in de twee eerste voorbeelden verwijzen naar Griekse wiskundigen uit de oudheid heeft het woord noch een Griekse noch een zo oude oorsprong. Zowel algoritme als logaritme komen van “al-Khwarizmi”, uitgesproken in klassiek Arabisch als *alkwaritmi*. Het betekent letterlijk: *de Khwarezmiër*, iemand afkomstig uit de landstreek Khwarezm (in de huidige republiek Oezbekistan (Centraal-Azië)). Het was de bijnaam van de Arabische wiskundige (ca. 780–ca. 850) Abu Ja’far Mohammed ibn Musa, die werkte in de bibliotheek van Bagdad en wiens werken in de 12de eeuw in Latijnse vorm bekend werden. Het is ook de man die de zgn. ‘Arabische’ cijfers invoerde (maar in feite hadden de Arabieren die zelf overgenomen van de Indiërs) en uit één van zijn boeken *Kitab al-Jabr* (Boek der Rekenkunde) ontstond ook het woord *algebra*. Laten we het dus bij kwartierschilden toch maar gewoon over ‘ordering’ hebben.

4. Ten slotte nog enkele bibliografische opmerkingen. Wie zal zoeken op bibliotheekwebsites naar “Stammtafeln Europäischer Geschlechter” zal een nul op het rekwest krijgen. Het betreft: *Europäische Stammtafeln: Stammtafeln zur Geschichte der europäischen Staaten*. En evenmin bestaat er zoiets als

een *Oudheidkundige Kring van Geel en Omstreken*, daarentegen wel een *Geels Geschiedkundig Genootschap*, gesticht in 1961 en van welk genootschap al sinds 1962 hun jaarboek door het leven gaat als: *Jaarboek van de Vrijheid en het Land van Geel*. Kwestie van u wat frustratie te besparen als u ook nog iets zou willen opzoeken...

Pieter Donche, Berchem

(Niet-) zichtbare stukken blazoeneren

[...] De bovenste helft van een wapen is ook enkele zeldzame keren horizontaal samengedrukt om aldus toch niets te verliezen bij het opnemen van een vrijkwartier.

Een voorbeeld hiervan is het wapen van Berghen, waar de palen van de Berthouds samen worden gedrukt om dexter plaats te maken voor het vrijkwartier Brabant:

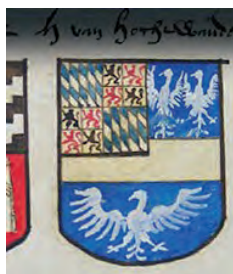

Wouw

Het wapen Berghen in het gemeentewapen van Wouw (NL) door P. Bultsma.

Of van de heer van Hogewoude: lazuur, een dwarsbalk tussen drie arenden van zilver (2 en 1) (cfr. Poelgeest), een vrijkwartier Beieren, gevierendeeld 1/4

Wittelsbach, 2/3 Henegouwen.

Het wapen van de heer van Hogerwoude zoals het ook is afgebeeld op de aankondiging van het heraldisch congres in Maastricht in september 2012.

Dirk Coutereels, Kalmthout.

Vesalius (1)

[...] In het standaardwerk *De grafzerken van de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch*, waarvoor ik onder meer de lijst van niet meer aanwezige zerken samenstelde, vinden we in het inleidend deel p. 209 onder nr. 618 de verdwenen zerk van Aert Coenraetsz van Wesel, 'screinemaecker in de kerck', die op 1 april 1510 overleed. De lijst geeft (jammer genoeg) geen informatie over eventuele wapens, maar het handschrift uit 1709 dat aan de basis van dit gegeven ligt, geeft op folio 87 deze zerk als tweede inschrijving. Daarbij worden de wapens van hem en

